

Uspomene kapetana Joza Šunja

Priradio: Stjepan Vekarić

Žito je ležalo dugo vremena bez nadzora, te je mnogo toga bilo pokvareno. Gopčević je skupio ono bolje i uz pomoć nekoliko »preživjelih« lotika počeo je nakrcavati brodove. Za nesreću, naišao je na loša vremena, te se dugo vremena nije moglo krcati. Njegovi brodovi, iako su prvi ušli u Azovsko more, među zadnjima su izašli iz njega. Žito se doduše prodalo u Francuskoj i Engleskoj s dobitkom, ali ne tolikim, koliko se predviđalo, pa je ta kapljica bila preslaba da podigne diva. To, kao i mnoge druge velike poteškoće, koje nije mogao ili nije znao predvidjeti, učinile su, da je taj nadljudski um izgubio pouzdanje u sama sebe i u svoje snage i propao je, kao što su propadali i drugi kolosi njegova kalibra.

* * *

»Otac Mimbeli«, »Calmius« i »Stjepan Flori« bila su tri posljednja Mimbelijeva broda, što su iz Feodosije krenuli za Azov. U Azovskom moru nije tada bilo više oznaka za pličine, a posvuda su se nalazile mnogobrojne podrtine brodova, također neoznačene.

Svladali smo skrivene opasnosti na sidrištu u Kerču i oprezno krenuli prema Jenikaleu. Znali smo, da je tu, na samoj ruti, potopljen neki brod, ali njegov točan položaj nismo imali. Postavio sam stoga dva čovjeka na jarbol i oni su mi javili trup potonulog broda, kad smo bili samo nekoliko sežanja udaljeni od njega. Brod je imao veliki zalet, ali nam je ipak pošlo za rukom izbjeći opasnost. Odmah smo signalom obavijestili ostale brodove iza nas.

Brod »Stjepan Flori« usidrio se zatim kod pličine u Jenikaleu, a »Otac Mimbeli« i »Calmius« prosljedili su za Mariupol.

Saveznici su bili piratski uništili cijelo obalno brodovlje u Azovskom moru, tako da su za nakrcavanje velikih Mimbelijevih brodova, što su se tada nalazili na sidrištu, bile na raspoloženju samo dvije male splati (lotike) od 300-500 cwts nosivosti. Te lotike i nekoliko »duba« (čamac) na vesla, bez palube, nosivosti 100-150 vreća bilo je sve što je preostalo.

U takvim okolnostima ukrcavanja žita u brodove vršilo se na ovaj način: Brod, određen da primi teret, približio bi se »birsgi« (rijeci Calmius) toliko, da bi pod kobilicom broda ostalo jedva 1/4 stope vode. Brod bi kod dolaska izbacio po krmu, što dalje, sidro i na njemu ležao. Postepeno, kako bi u toku ukrcavanja rastao gaz broda, posada bi ga vukla na tom konopu i udaljavalu od obale.

Kapetani i posade svih Mimbelijevih brodova dolazili su zorum u biržu. Svi bi pomagali na ukrcavanju žita u dube. Prilikom prijelaza pličine na ušću rijeke, dube je trebalo olakšati: dio vreća prekrcavao se na pličini u brodske čamce, što su tu čekali. Iza pličine iskrcane vreće opet su se vraćale u dube. Zatim bi se žito krcalo u brodska skladišta, a prazne dube teglili bi brodski čamci natrag na obalu. Taj se rad vršio neprekidno: od zore do duboko u noć; kojiput i pri mjesecini. Pritom se obilato i dobro jelo. Hrana se pripremala, gdje bi stigli. Vreće, kamen ili obala poslužili bi kao stvol, i to za sve bez razlike. Sam brodo vlasnik, Stjepan Mimbeli, nije se čitavog dana odvajao od posla. I on je satima sam tovario vreće žita u dube, a to isto radili su za njim i ostali kapetani. I ti »slavni« kapetani rezignirano su vukli vreće žita i sa zavrnutim rukavima od košulje — često i bez šešira na glavi — radili su zajedno s Tatarima, Rusima i mornarima, odjeveni gotovo kao i oni, u stara odijela!

Kad bi se brod toliko udaljio od kopna, da dube više ne bi mogle korisno poslužiti, došle bi na red jedine dvije lotike. Te splavi imale su zvučna imena: »Ville de Paris« i

»Conte Carasca«. Okružene čamcima, koji bi ih teglili, ove bi lotike poduzimale svoja »putovanja duge plovidbe« uz poklike mornara u čamcima.

Na taj način bili su u rekordnom vremenu nakrcani svi Mimbelijevi brodovi.

* * *

U Kerču, koji je tada još uvijek bio u savezničkim rukama, nalazila se jedna škotska četa vojnika. Rusi su iz dana u dan očekivali, da će im saveznici predati taj nekad cvatući grad, sada porušen i u vrlo žalosnom stanju. Takav izgled grada tjerao je suze na oči onima, koji su ga ranije poznavali. Sve je u Kerču bilo srušeno i popaljeno. Ostao je samo njegov idealni položaj.

Udružene flote, bespomoćne i žalosne, lomile su se (za vrijeme Krimskog rata) na tvrdim sevastopoljskim utvrđenjima. Saveznici su namjeravali bombardiranjem s mora uništiti Sevastopolj, a pritom su sami dočekani s takvom vatom, da je i sam francuski admiral Hamellin nekim čudom ostao nepovrijeđen, dok mu je čitav štab poginuo. Zbunjeni takvim dočekom brodovi su se udaljili i pokušali iz daljine zapaliti utvrde. Da bi zatim skrenuli pažnju svjetske javnosti od svojih neuspjeha, počeli su proturati lažne vijesti. Najčuvenija je bila vijest o navodnom zauzeću Sevastopolja. Kad sve to nije pomoglo i kad su već čitavom Evropom kružile vijesti o njihovom neuspjehu, saveznici odlučuju poduzeti ekspediciju na Kerč. Za tu operaciju bilo je određeno mnogo ratnih brodova na paru, maloga gaza. Komandu nad tim brodovljem povjeravaju glasovitom engleskom admiralu Lyonsu.

Ruska je vlada bila nedaleko Kerča postavila bateriju »Pavlovsku«, da bi spriječila pristup neprijateljskoj floti. Zbog povoljnog položaja baterije, uskog prostora i malih dubina, Rusi su smatrali, da je prolaz za Ambelaki potpuno zatvoren za flotu bez velikog broja desantnih trupa, koje bi protjerale rusku vojsku iz utvrđenih položaja na obali. Ali, Rusi su na ta utvrđenja utrošili mnogo dragocjena vremena i potrošili brda državnog novca, a da nisu ništa uradili. U Pavlovsku su navukli nekoliko »kolombina« na jadmim postoljima i očekivali — razvitak događaja.

Žestoki Lyons bacio se iznenada sa svojom flotom prema tjesnacu, a »snažne« ruske baterije pozdravile su ga sa samom tri metka iz kolombina. Artiljerici su zatim ostavili topove i u ludom bijegu — bosu — otrčali u Kerč, da obavijeste ruske trupe o pojavi neprijateljske flote.

Lyons je iznenadila slabost i nemoć ruske obalne obrane na tom mjestu te se nije ni udostojao odgovoriti na tri jadmna metka ruske baterije. Zaustavio se neko vrijeme s flotom u blizini baterije, misleći da se radi o varci, a zatim se umjerenom brzinom uputio prema kerčkom sidrištu.

Svanuo je crni dan za jadmno stanovništvo Kerča, dan, koji je donio propast svim brodovima male obalne plovidbe pod ruskom zastavom.

Saveznički ratni brodovi kretali su se prema Lyonsovu planu. On je odlučio, da zagospodari Jenikaleom, baterijama Pavlovskom i Tamanom. Lično za sebe ostavio je »smion« zadatak zauzimanja Kerča.

Usidrio je brodove na najpovoljnijim položajima i svojim »Armstrongsima« najtežeg kalibra počeo bombardirati obalu. Uto mu je stigla na brod delegacija građana Kerča. Oni su izjavili, da će predati Kerč i zamolili ga, da ne uništi mnoštvo manjih brodova i splati, budući da je teret na tim brodovima najvećim dijelom pripadao stranim podanicima.

Lyons je obećao i zadržao na brodu taoce. Zatim je brzo iskrcao svoje trupe i zaposjeo Kerč, da bi odmah zapalio sve što je smatrao da pripada ruskoj vladi. Isto je bilo urađeno i u Jenikaleu i drugdje: nije štedio ništa. Svaki predmet, na koji se mogla podići ruska zastava, bio je spaljen — svi brodovi sa svim teretima bili su potopljeni! Zadovoljivši tim djelom svoje divlje veselje i želju za uništavanjem, Lyons je smatrao, da je na taj način spasio čast Engleske!

Onoga dana, kad su saveznici okupirali Kerč puhao je vjetar izvana, i ruski su brodovi mogli lako pobjeći u Azovsko more, dok se saveznička flota zadržavala pod Pavlovskom. Umjesto toga samo je jedan parobrod pobjegao i tako se spasio.

Lyons nije sjedio na lovorikama. On ostavi vojsku na najzgodnijim mjestima za obranu i sa svojim ratnim brodovima krene u »ekskurziju« po Azovskom moru. Bijesnom mržnjom gusara uništi tamo sve, što mu je došlo na dohvat ruke. Na guvernerovoj palači u Taganrogu utisne pečat svoje nemoći zrnima malog kalibra. Istodobno popali sva skladišta i sve što je moglo gorjeti, a zatim, s razbojničkim namjerama, osvane pred Mariupolom.

Od braće Mimbeli jedini se Stjepan tada nalazio u Mariupolu. Od straha pred nezadrživim savezničkim bijesom on je dosta ranije bio sklonio obitelj i najvrijednije predmete iz kuće u jednu njemačku koloniju u unutrašnjosti zemlje. U Mariupolu vodio je poslove i svog brata Luke, a raspolagao je s najvećim količinama žita, što je — zbog nemogućnosti izvoza — propadalo u skladištima.

Iznenadna pojava savezničkih ratnih brodova i bombardiranje obale koje je zatim uslijedilo, zabrine stanovništvo grada. Njima još nisu bile poznate nevolje Kerča i drugih mjesta, koja je posjetio taj bič pod imenom »Saveznika«. Ne znajući šta da rade, građani Mariupola naprezali su mozgove i prelistavali knjige o propisima pomorskog prava u ratno doba. Jedni su smatrali, da će sama vlada kazniti razbojnički bijes glavnog savezničkog komandanta zbog neuobičajenog (za to vrijeme) iskaljivanja mržnje na mirnom stanovništvu. Među takve optimiste spadali su: trgovci Amuretti, Tripković, Drašković, okruženi ožalošćenim odbjeglih peljarima iz Jenikalea: Fjedorom, Ahilom i Nikolom i upraviteljima (patronima): Bertullom i Tonom i Petrom Vulićem.

— Gospodin patroni — govorio je naš peljar iz Jenikalea Fjodor — Ah! Dolžno rubit prokljatoj narod ani! I u nemoćnom bijesu dizali bi svoje dvije stisnute pesnice prema zenitu.

Slatkim riječima uspio bi Ivan Drašković umiriti Fjodora.

Grad je, međutim, trpio mnogo štete od bombardiranja i na više mjesta buknuli su požari. Uskoro je i »Brisgja« bila u plamenu. Tu se još žalosno vijala austrijska zastava podignuta na ovom skladištu žita braće Mimbeli.

Kad su saveznici vidjeli, da je Birsgja u plamenu, prekinuli su za neko vrijeme paljbu. Stanovništvo Mariupola iskoristilo je zatišje i u strahu od još većih nevolja istakli su na raznim kućama bijele zastave mira.

U tom haosu, neredu i nevolji okupe se oko Ivana Draškovića, austrijskog konzularnog agenta, svi izbjegli činovnici s guvernerom na čelu. Drašković predloži, da svi zajedno otiđu do komandanta flote i da traže milost za jadni grad, što je gorio. Tim »hodočasnicima« pridruže se i trgovci Stjepan Mimbeli, Tripković, Kovačević, Amuretti i mnog drugi. Na brzu ruku sakupe na trgu osam »dvoonožaca« i s njima opreme zeleni čamac carinarnice, istakavši na

njemu austrijsku i parlamentarnu zastavu. S čamcem zatim pristanu uz bok broda savezničkog glavnog komandanta.

Austrijski konzularni agent preznojavao se u svom svečanom odijelu s debelo postavljenim šinjelom, ispod kojeg je virio balčak sablje. Vrućina je bila velika, zagušujuća, ali drukčije nije mogao, jer mu je uniformu žena zabunom bila »evakuirala« iz Mariupola zajedno s dragocjenostima, te se morao pomoći tako, da je preko građanskog odijela navukao debeli šinjel uniforme.

Stjepan Mimbeli, potaknut samoljubljem, nabio je na glavu cilindar, nažalost sav plesnjiv. Po svemu ostalome sličio je na norveškog trgovca bakalarima. Ostali iz delegacije bili su u svojim svećanim odijelima.

Kad su stigli pred Lyonsa, poslije afektiranih naklona, svi su odjednom htjeli govoriti i to na talijanskom jeziku, koji on nije razumio.

Drašković, patuljčić po stasu, s golemim parom sivih brkova à la Voltaire pod nosom i s licem crno-žute boje, bio je ljut, što ih svojim piskavim glasom ne može naglasati. Nije bilo ni lako nadglasati »govornu trubu« Stjepana Mimbelija!

Lyons je po držanju te slavne delegacije shvatio, da u gradu ima još štogod vrijedna, da se uništi, te je za vrijeme razgovora naredio, da se nekoliko stotina mornara iskrca na kopno.

Delegacija je, iako indirektno, razumjela Lyonsovo naređenje i svi su pohitali, rušeći jedan drugog, ka zelenom čamcu. Još nikad, otkad je bio sagrađen, nije taj čamac tako brzo vozio prema kopnu uz neprekidne povike i Mimbelija i Draškovića: »Paskori! Paskori!« (Požuri).

Saveznički su čamci bili brži od naše »zelene štafete« (njog bi svaki čas pukao ili štrop ili veslo, a trebalo je i neprekidno crpiti vodu), te su gradom ubrzo planuli novi požari.

Kad su završili svoje razorno djelovanje, svi su se saveznički brodovi udaljili iz Mariupola.

U blizini Bjelosarajske saveznička flota sretno mali brigantin Luke Mimbelija, kojim je zapovijedao kapetan A. J. Jakulić. Brod je bio natovaren žitom. Saveznici su prijazno stupili na brod i »zamolili« kapetana, da se sa svom posadom prebaci — u njihovu čamcu — na obližnju obalu. Kapetan se s oklijevanjem pokorio sili i izvršio njihov nalog. A tek što je zakoračio nogom u čamac, opazi, da mu je brod u plamenu. Jadni se čovjek stao tresti i, ne vjerujući svojim očima, upitnim se pogledom osvrtao naokolo. Žalosnu je istinu pročitao na zlobnim i podrugljivim licima posade ratnog broda!

Rusi nisu namjeravali, da ponovno istrgnu Kerč iz savezničkih ruku, iako su za to imali u izobilju sredstava. Neka neodlučnost vladala je u tim glavama, koje su, čini se, služile samo za to da na njima raste kosa. Saveznici su, naprotiv, pokušali utvrditi Kerč. Oni su ga plitkim jarkom odvojili od istočnog dijela i tu zatim postavili garnizon francuskih i turskih vojnika. Taj garnizon nisu niti pomišljale uznemiravati ruske trupe, koje su se poslije kobnog povlačenja nalazile nedaleko mjesta. Zajedno s ruskim vojnicima povuklo se bilo iz Kerča i stanovništvo grada. Nešto kasnije vratili su se u grad neki trgovci i gostioničari, željni dobrih zarada. Ubrzo su oni zaboravili na ljubav, prema domovini i potpuno se složili sa savezničkim namjerama, da unište sve što se je još moglo uništiti. Budući da je te zime vladala velika nestašica u gorivom drvu, oni su se neobičnim zalaganjem dali u potragu za tim materijalom i nje ga je uskoro potpuno nestalo iz svih kuća u Kerču. Taj dražesni grad gotovo je bio pretvoren u ruševine.

(Nastavit će se)